

Vzt'ah obyvateľov Slovenska k iným etnikám - xenofóbia a rasizmus ako faktory extrémizmu

Relationship of Slovakia to other ethnic groups - xenophobia and racism as factors of extremism

Stanislav KRIŽOVSKÝ¹ a Marián MESÁROŠ²

^{1,2} Ústav bezpečnostného manažérstva, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach .

Slovenská republika

The manuscript was received on 18. 10. 2017 and was accepted after revision for publication on 04.12.2017.

Abstract:

Contemporary society is characterized by a strong emphasis on individuality, originality, uniqueness, rivalries, personal success and prosperity, often creating insurmountable gap different, and radical views, attitudes and actions. An important factor influencing current security is the process of globalization, the ongoing war conflicts, the result of which is the massive and uncontrolled influx of refugees, as well as the international integration processes. Increasing migration to society also brings to a significant extent a series of negative sequencing, which are closely related to illegal migration. Within the European Union, there is a regular annual increase in illegal migration, particularly from the Near East (Syria, Afghanistan, Pakistan), African countries (Eritrea, Somalia, Nigeria, Gambia) and the Western Balkans (Albania, Kosovo). Roma differences, which are reflected in the way of life, culture, and the value orientation in relation to material assets were causing growing discontent and creating prejudices and stereotypes in permanently settled inhabitants and are subject to social tension by the majority. In 2007, University of Security Management conducted a questionnaire survey on the relationship of the population of northeastern Slovakia to foreigners and Roma. Most of the people surveyed have a neutral relationship to foreigners, negative to the Roma, but if more foreigners come to their place, their attitudes would be negative and if more Roma are even more negative.

Keywords: *xenophobia, racism, extremism, perception, security*

Abstrakt:

Súčasná spoločnosť vyznačujúca sa silným akcentom na individualitu, originalitu, jedinečnosť, rivalitu, osobný úspech a prosperitu, vytvára často neprekonateľnú priepasť rozdielných, až radikálnych názorov, postojov a činov. Významným faktorom, ovplyvňujúcim súčasnú bezpečnosť sú jednak proces globalizácie, pretrvávajúce vojnové konflikty, dôsledkom ktorých je masívny a nekontrolovateľný prílív utečencov, ale aj medzinárodné integračné procesy. So stúpajúcou migráciou sa do spoločnosti hostiteľského štátu vo významnej miere vnáša i rad negatívnych konzekvencií, ktoré úzko súvisia s nelegálnou migráciou. V rámci priestoru Európskej únie je stabilne zaznamenaný pravidelný ročný vzostup nelegálnej migrácie, najmä z krajín blízkeho východu (Sýria, Afganistan, Pakistan), afrických krajín (Eritrea, Somálsko, Nigéria, Gambia) a

Vzťah obyvateľov Slovenska k iným etnikám - xenofóbia a rasizmus ako faktory extrémizmu

Stanislav KRIŽOVSKÝ a Marián MESÁROŠ

krajín Západného Balkánu (Albánsko, Kosovo). Odlišnosti Rómov prejavujúce sa v spôsobe života, v kultúre, v hodnotovej orientácii či vo vzťahu k materiálnym statkom boli príčinou narastajúcej nespokojnosti a vytvárania predsudkov i stereotypov u trvalo usídlených obyvateľov, sú predmetom sociálneho napätia zo strany majority. V roku 2007 Vysoká škola bezpečnostného manažérstva uskutočnila dotazníkový prieskum zameraný na vzťah obyvateľstva severovýchodného Slovenska k cudzincom a Rómom. Väčšina dotazovaných obyvateľov má neutrálny vzťah k cudzincom, negatívny k Rómom, no ak by v ich lokalite pribudlo viac cudzincov, ich postoje by boli negatívne a ak viac Rómov, tak ešte výraznejšie negatívne. .

Kľúčové slová: *xenofóbia, rasizmus, extrémizmus, vnímanie, bezpečnosť*

Úvod

Súčasná spoločnosť vyznačujúca sa silným akcentom na individualitu, originalitu, jedinečnosť, rivalitu, osobný úspech a prosperitu, charakteristická zložitým ľudským a sociálnym obdobím, označovaným aj ako „obdobím krízy hodnôt“, ktoré vzdďaľuje ľudí medzi sebou navzájom, vytvára často neprekonateľnú priepasť rozdielných, až radikálnych názorov, postojov a činov. Tie môžu rovnako ovplyvňovať bezpečnostné prostredie ako aj iné súčasné riziká. Treba poznamenať, že sa zvyšujú požiadavky na analýzu a manažment bezpečnostných rizík, ktoré vyplývajú aj zo záväzkov vyplývajúcich z ratifikačného procesu základných dokumentov v oblasti manažmentu bezpečnostných rizík, ale trendom posledných rokov je aj prieskum vnímania vybraných problémov obyvateľmi jednotlivých miest ako aj pocit vnímania úrovne bezpečia v mestách. [1]

1. Migrácia

Významným faktorom, ovplyvňujúcim súčasnú bezpečnosť sú jednak proces globalizácie, pretrvávajúce vojnové konflikty, dôsledkom ktorých je masívny a nekontrolovateľný príliv utečencov, ale aj medzinárodné integračné procesy. Odstránenie administratívnych a politických bariér medzi štátmi umožnili nielen voľný pohyb osôb, peňazí a tovarov, ale aj zlepšenie podmienok pre činnosť a pôsobenie organizovaného zločinu. Zločinecké živly môžu dnes bez vážnejších prekážok pôsobiť skutočne v nadnárodnom rozsahu. Ani prírodné katastrofy, priemyselné havárie či šírenie nákazlivých chorôb nerešpektujú hranice štátov. Vplyvom globalizácie nie je žiadna krajina izolovaná od negatívnych javov, ktorých zdroje sa nachádzajú aj v geograficky vzdialenom priestore [2]. Cudzinci dnes v SR tvoria 1,8 percenta populácie a ich počet pomaly, ale kontinuálne rastie: v júli 2017 ich u nás žilo o 9 968 viac ako rok predtým, čo predstavuje nárast o 11 % [3].

So stúpajúcou migráciou sa do spoločnosti hostiteľského štátu vo významnej miere vnáša i rad negatívnych konzekvencií, ktoré úzko súvisia s nelegálnou migráciou. V rámci priestoru Európskej únie je stabilne zaznamenaný pravidelný ročný vzostup nelegálnej migrácie, najmä z krajín blízkeho východu (Sýria, Afganistan, Pakistan), afrických krajín (Eritrea, Somálsko, Nigéria, Gambia) a krajín Západného Balkánu (Albánsko, Kosovo). Cieľovými krajinami nelegálnych migrantov z uvedených krajín sú najmä ekonomicky silné štáty Európskej únie a členské štáty

Vzťah obyvateľov Slovenska k iným etnikám - xenofóbia a rasizmus ako faktory extrémizmu

Stanislav KRIŽOVSKÝ a Marián MESÁROŠ

schengenského priestoru so štedrým sociálnym systémom a priaznivými azylovými podmienkami, v ktorých sú etablované početné komunity štátnych príslušníkov uvedených krajín. Na základe uvedených skutočností možno konštatovať, že nelegálna migrácia vo zvýšenej miere ohrozuje európskym právom deklarovaný priestor slobody, bezpečnosti a bez vnútorných hraníc, v ktorom je zaručený voľný pohyb osôb, preto je v súčasnosti tejto problematike venovaná maximálna pozornosť [4].

Existuje množstvo dôvodov na základe ktorých sa človek rozhodne opustiť vlastnú krajinu a odcestovať do inej. Je to napríklad aj vidina lepšieho pracovného uplatnenia, kvalitnejšie vzdelanie, sloboda, lepší politický systém, vyhovujúce ekologické podmienky, silnejšia ekonomika a pod. Sú to všetko hnacie sily vďaka ktorým sa človek rozhodne vycestovať do zahraničia [5].

Dôsledky masívneho prílivu migrantov možno zhrnúť do niekoľkých záverov, ku ktorým dospeli aj orgány Európskej únie:

- *Začína sa prejavovať nedostatočná integrácia imigrantov, pri ich vysokom počte pôvodná domáca populácia nie je schopná ich absorbovať.*
- *Dôsledkom je vytváranie izolovaných inokultúrnych spoločenstiev, ktoré si nevytvárajú pozitívny vzťah ku kultúre a zvykom pôvodného obyvateľstva.*
- *Vznikajú rôzne druhy napätí medzi pôvodným obyvateľstvom a novým etnikom, vznikajú prejavy rasizmu – spočiatku len voči menšine, neskôr obojstranne.*
- *Vytvára sa značná ekonomická záťaž voči systému sociálneho zabezpečenia, čo vytvára tlaky na zmenu tohto tradičného systému.*
- *V lokalitách, kde minority dosahujú vysokú početnosť, dochádza často k odchodu investorov, čo vedie k hospodárskemu úpadku takýchto regiónov.*

Za zdôrazňovaním problémov spojených s prijímaním imigrantov je strach. Občania sa boja negatívneho efektu, ktorý vraj majú prisťahovalci na ekonomiku, sociálny systém a vnútornú bezpečnosť [5].

Z uvedeného môžeme usúdiť, že je množstvo dôvodov v dôsledku ktorých sa z človeka stáva migrant. Niektoré boli viac presadzované v minulom období a niektoré pretrvávajú dodnes.

2. Rómovia

Rómske etnikum je národom bez vlastného geograficky vymedzeného územia, ktorý už od svojho príchodu na naše územie žil svoj život v duchu vlastných tradícií, hodnôt, špecifickej kultúry a spôsobu života značne odlišného od života majoritného obyvateľstva. Rómovia si udržiavali svoju slobodu, svoje remeslá a príležitostné spôsoby obživy, medzi ktoré patrili aj drobné krádeže a podvody. Odlišnosti Rómov prejavujúce sa v spôsobe života, v kultúre, v hodnotovej orientácii či vo vzťahu k materiálnym statkom boli príčinou narastajúcej nespokojnosti a vytvárania predsudkov

Vzťah obyvateľov Slovenska k iným etnikám - xenofóbia a rasizmus ako faktory extrémizmu

Stanislav KRIŽOVSKÝ a Marián MESÁROŠ

i stereotypov u trvalo usídlených obyvateľov, sú predmetom sociálneho napätia zo strany majority.

Pomerne často skloňovaným pojmom v poslednom desaťročí je multikulturalizmus, ako ideológia presadzujúca toleranciu a rovnosť kultúr, národov, etník i rás. Na Slovensku je spájaný predovšetkým s integráciou rómskej minority. Nemáme pritom na zreteli rómsku komunitu ako celok, ale časť rómskej komunity, ktorá sa doposiaľ nebola schopná adaptovať na podmienky života v súčasnej civilizovanej spoločnosti. Problém vidíme v prístupe, akým sa doteraz tzv. rómsky problém riešil. Zastávame názor, že riešenie spočíva v rovnocennom prístupe k všetkým obyvateľom bez ohľadu na to, či sa jedná o Róma, alebo ne – Róma.

Marginalizovaná časť rómskej populácie sa pasovala do pozície „sme tu, tak sa o nás postarajte“. Pritom ale vehementne poukazujú na to, že sú diskriminovaní v prístupe k vzdelaniu, práci, dokonca aj k sociálnej a zdravotnej starostlivosti. Rómovia nemajú nižšiu úroveň právneho vedomia (podľa výskumov), právne normy však berú ako cudzie, vnútorne ich neakceptujú, neuznávajú a ani v správaní nerešpektujú. Takmer dokonale poznajú svoje práva, dôrazne ich aj uplatňujú. Pokiaľ však ide o povinnosti, dodržiavanie právnych noriem, ich plnenie je pre nich neznámym pojmom. [7]

Zároveň sú Rómovia tak ako každá menšina zvýšene riziková ako možné obeť. Okrem násilných trestných činov (rasovo motivovaných útokov s ublížením na zdraví) sú aj obeťami vnútroetnickej kriminality. Okrem zanedbávania starostlivosti o deti, resp. o zverené osoby a „mravnostnej“ kriminality (pohlavné zneužívanie, obchod so ženami) je tu zvlášť závažný trestný čin úžery. Niektoré rómske rodiny držia prostredníctvom úžery v moci celé osady, odoberajú postihnutým sociálnu podporu, predávajú im značne predražené potraviny, cigarety a alkohol. [8]

3. Vzťah obyvateľov severovýchodného Slovenska k cudzincom a Rómom

V roku 2007 Vysoká škola bezpečnostného manažérstva uskutočnila dotazníkový prieskum zameraný na vzťah obyvateľstva severovýchodného Slovenska k cudzincom a Rómom. Prieskumu sa zúčastnili osoby vo veku 18 až 75 rokov, muži aj ženy. Z vyhodnotenia dotazníka možno vyvodit' viacero poznatkov.

Jedným z podstatných a zásadných je to, že 62,5 % respondentov vníma Rómov ako veľký problém. Z toho vyplýva, že postoj obyvateľov voči Rómom je značne negativistický. V blízkosti lokality obývanej Rómami sa cíti bezpečne iba 20 % opýtaných, 57,5 % opýtaných sa v blízkosti lokality obývanej Rómami necíti bezpečne. Na druhej strane iba 7,5 % opýtaných uviedlo, že boli účastníkmi konfliktov medzi oboma komunitami.

Závažné je zistenie, že policajnú ochranu v tejto lokalite považuje za dostatočnú 7,5% opýtaných respondentov, 55% považuje policajnú ochranu za nedostatočnú a 37,5% sa nevedelo vyjadriť.

Vzťah obyvateľov Slovenska k iným etnikám - xenofóbia a rasizmus ako faktory extrémizmu

Stanislav KRIŽOVSKÝ a Marián MESÁROŠ

Pri otázke dostatočnej spolupráce polície s obyvateľmi pri riešení problémov iba 5 % odpovedalo áno, zvyšok nie a nevie. Pritom v otvorených otázkach bolo veľmi veľa navrhovaných opatrení súvisiacich s posilnením hliadok polície, spoluprácou polície a podobne.

Ďalej možno vyvodiť záver, že väčšina má neutrálny vzťah k cudzincom, negatívny k Rómom, no ak by v ich lokalite pribudlo viac cudzincov, ich postoje by boli negatívne a ak viac Rómov, tak ešte výraznejšie negatívne.

Alarmujúce je aj to, že iba 5 % si myslí, že kompetentné inštitúcie dostatočne riešia „Rómsku problematiku“. 55 % si myslí, že nie a 40 % nevie. Pri otázke k možnému zhoršovaniu sa „Rómskej problematiky“ až 70 % uvádza, že sa bude zhoršovať.

Zaujímavý je údaj, že 80 % respondentov by malo strach ak by jeho dieťa navštevovalo triedu kde by bolo „10 rómskych a 15 nerómskych“ detí. Zároveň však takmer polovica má priateľov, respektíve spolupracovníkov medzi Rómskou komunitou.

57,5 % respondentov by sa cítilo nie bezpečne a 25 % vôbec nie bezpečne, ak by sa prechádzalo po Rómskom sídlisku po zotmení – čo je tiež zaujímavý údaj, z ktorého sa dá usúdiť pocit strachu z tohto miesta.

Na otázku : Čo by sa muselo udiť, aby sa Váš vzťah k Rómom a cudzincom zlepšil? (otvorená otázka) Neodpovedali všetci respondenti, medzi tými čo odpovedali bolo najviac napísaných odpovedí:

- *nemám negatívny vzťah k zamestnaným a prispôsobivým občanom SR,*
- *menšie sociálne dávky,*
- *keď odídu zo Sniny,*
- *väčšie začlenenie Rómov do spoločnosti,*
- *ich integrácia do spoločnosti,*
- *rešpektovanie pravidiel majoritného obyvateľstva a ich zvykov,*
- *nikdy sa nezlepší,*
- *keď sa budem cítiť bezpečne,*
- *všetci pracovať, nečakať iba na dávky,*
- *väčšina z nich by sa musela začať správať ako „normálni“ občania, rešpektovať pravidlá, museli by začať žiť ako civilizovaní ľudia,*
- *nič,*
- *nezlepší sa to,*
- *museli by sa v čo najväčšej miere prispôsobiť majorite.*

Vzťah obyvateľov Slovenska k iným etnikám - xenofóbia a rasizmus ako faktory extrémizmu

Stanislav KRIŽOVSKÝ a Marián MESÁROŠ

Zaujímavé je tiež zistenie, že 62,5 % respondentov si myslí, že na Slovensku žije skupina, ktorá ohrozuje väčšinové obyvateľstvo a najčastejšie označila najmä Maďarov a Rómov. Takéto zmýšľanie totiž môže viesť k prejavom radikalizmu a extrémizmu. Prejavy radikalizmu sa vyskytli v niektorých odpovediach týkajúcich sa návrhov na riešenie problematiky marginalizovaných skupín - vyskytlo viacero takýchto „myšlienok“ ako napríklad „riešenie problémov odchodom“, „vystáňovaním Rómov“ či „obmedzením ich pohybu“, dokonca sa tu síce ojedinele, ale vyskytol názor „vykynoženia“.

Záver

Extrémizmus a jeho prejavy ako intolerancia a rasizmus, to sú problémy, ktorým sa venuje sústredená pozornosť predovšetkým v poslednom období, počas ktorého došlo k výraznému posunu v chápaní ich nebezpečnosti v celej spoločnosti. Pojem extrémizmus nepredstavuje len prejavy rasovej neznášanlivosti a xenofóbie, ale oveľa viac, pretože nie všetky prejavy tohto fenoménu sú navonok viditeľné. Za jednu z príčin jeho vzniku sa považuje prítomnosť intolerancie v spoločnosti a vyhranené ideologické postoje, ktoré vybočujú z právneho rámca spoločnosti. Prejavy rasizmu a extrémizmu vždy úzko súvisia s nerešpektovaním ľudských práv.

Definícia extrémizmu, uvedená v aktuálnej koncepcii boja proti extrémizmu, označuje konanie a prejavy vychádzajúce z postojov krajne vyhrotenej, demokratickému systému nepriateľskej ideológie, ktoré či už priamo, alebo v určitom časovom horizonte deštruktívne pôsobia na existujúci demokratický systém a jeho základné atribúty. Druhou charakteristickou črtou extrémizmu a s ním spájaných aktivít je, že útočia na systém základných práv a slobôd garantovaných ústavou a medzinárodnými ľudskoprávnymi dokumentmi, alebo sa snažia svojimi aktivitami uplatňovanie týchto práv sťažiť, či znemožniť.

Odborníci, ktorí skúmali otázky extrémizmu často zdôrazňujú skutočnosť, že býva veľmi zložitá určiť, kto je extrémista a kto nie, pretože hranica medzi extrémizmom a normálnym správaním je veľmi široká a nejasne formulovaná. Výsledky prieskumu toto poznanie potvrdzujú.

Referencie

- [1] BLIŠŤANOVÁ, M. *Hodnotenie bezpečnostných rizík prírodného charakteru na Slovensku*. In: Košická bezpečnostná revue, 2017, vol. 7, č. 1, str. 1-14
- [2] NEČAS P, SZABO S.: *Back to the future: geopolitical security or chaos?* Letecká fakulta Technickej univerzity v Košiciach, 2009, ISBN: 978-80-553-0119-8
- [3] Štatistický úrad SR. [on line] [cit 20-9-2017] dostupné na: <http://datacube.statistics.sk/>

**Vzťah obyvateľov Slovenska k iným etnikám - xenofóbia a rasizmus ako
faktory extrémizmu**

Stanislav KRIŽOVSKÝ a Marián MESÁROŠ

- [4] SEMJAN, E: *Osobitosti výkonu vyhostenia štátneho príslušníka tretej krajiny z územia Slovenskej republiky*, In. Košická bezpečnostná revue, vol. 7, č. 1, str. 81-92
- [5] DIVINSKÝ, B. 2005. *Zahraničná migrácia v Slovenskej republike - stav, trendy, spoločenské súvislosti*. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. n.o., 17-84 s.
- [6] KRIŽOVSKÝ S.: *Migrácia, chudoba, nezamestnanosť – bezpečnostné aspekty*, In Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou *Migrácia, chudoba, nezamestnanosť*, UPJŠ Košice, Košice 2009
- [7] KRIŽOVSKÝ S.: *Bezpečnostná veda v kontexte nelegálnej migrácie*, In. Zborník vedeckých prác, *Bezpečnostné fórum 2016*, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Banská Bystrica : Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja *Bela v Banskej Bystrici, 2016, s: 506-513
- [8] HERETIK, Anton. 2015. *Zlo*. Bratislava: Ikar, 2015. 183 s.

Autori:

- ¹ **Dr.h.c. doc. JUDr. Stanislav Križovský, PhD., MBA, LL.M**, mim.prof. Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Kukučínova 17, 040 01 Košice, mail: stanislav.krizovsky@vsbm.sk
- ² **Dr.h.c. prof.h.c. prof. Ing. Marián Mesároš, DrSc., MBA, LL.M**. Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Kukučínova 17, 040 01 Košice, mail: vsbm@vsbm.sk